

Приложение на методите за управление на риска на застрахователните компании

Цветелина Ангреева*

Резюме: Важно място в стратегическото управление на застрахователната компания и управлението на риска заемат рисковете като възможност да бъдат реализирани загуби и тяхното управление чрез методи, насочени към намаляване, контрол и финансиране на тези рискове.

Процесът на управление на риска е непрекъснат и развиващ се процес с ясно разпределение на задълженията на служителите, занимаващи се с управлението му в и извън застрахователната компания. Фокусът е върху рисковете на застрахователната компания и търсене на подходящи методи за управление на риска.

Целта на настоящата статия е да се систематизират рисковете, присъщи на застрахователната компания и възможните методи за управление на риска с приложимост в практиката.

Водещата теза в статията е, че методите за управление на риска имат присъщо и оправдано, пълно или частично приложение сред застрахователните компании и трябва да се отличават с комплексност. Комплексният характер изисква и интегрирано приложение на методите за управление, по рискове и нива – „ниво застрахователна компания“, „ниво застрахователна компания и застрахователен продукт“.

* Цветелина Ангреева е доктор, главен асистент в катедра „Финанси“ на УНСС.

Ключови думи: управление на риска, методи за управление на риска, избягване на риска, намаляване на риска, прехвърляне на риска.

JEL: D81.

Увод

Методите за управление на риска са в основата на успешното управление на застрахователната компания. Използването на подходящи методи за управление на риска са усилията, положени от застрахователната компания за по-добро управление на риска. Приложението на методите винаги е оправдано, тъй като са предпоставка за гарантиране и подобряване на финансовото състояние на компанията.

За процеса на управление на риска на застрахователната компания от значение е разграничаването между отделните рискове. Разграничаването на отделните рискове спомага за тяхното по-добро разбиране, което от своя страна е предпоставка за избор на подходящи методи и ефективното им управление.

За целите на управлението на риска, рисковете не трябва да се разглеждат изолирано, а комплексно като едно цяло по отношение на дадена застрахователна компания. На практика някои рискове са взаимно свързани, както и често няколко риска комплексно оказват влияние върху компанията.

Поради съществените различия между

животозастраховането и общото застраховане извън обхвата на изследването и анализа са животозастрахователните компании.

Видове рискове, присъщи на застрахователните компании

Основните видове рискове, присъщи на застрахователните компании, са:

- застрахователно-технически риск;
- подписвачески риск;
- инвестиционен риск;
- административно-стопански риск;
- оперативен риск;
- управленски риск;

В изложението видовете риск се изследват и анализират систематизирано, като се поставя акцент върху застрахователно-техническия риск поради неговата значимост за цялостното изложение на риска на застрахователната компания.

Застрахователно-техническият риск е специфичен за застрахователната ком-

пания, тъй като произтича от самото естество на застрахователната дейност. Със сключването на застрахователни договори застрахователната компания поема отговорността да възмезди вредите, причинени от настъпването на определени рискове при определени условия съгласно застрахователния договор срещу платената застрахователна премия. Застрахователно-техническият риск се свежда до отрицателно отклонение между очакваната (калкулираната) и фактическата потребност на застрахователната компания от средства за покриване на вредите, причинени от настъпването на риска. За установяване на наличието на евентуална загуба от развитието на риска за компанията се съпоставят фактически извършените разходи във връзка с развитието на риска с предвидените средства за покриване на тези разходи за даден период и дадена застрахователна съвкупност. Включват се, от една страна, застрахователните пла-

Таблица 1. Брутни технически резерви в застраховането за периода 2015 – 2020 г.

Година	Пренос-премиен резерв хил. лв.	Резерв за неизтекли рискове хил. лв.	Резерв за предстоящи плащания хил. лв.	Запасен фонд хил. лв.	Резерв за бонуси и отстъпки хил. лв.	Общо хил. лв.	Индекси	
							базисни	верижни
2015	494 119	13 783	722 044	7 209	7 207	1 244 362	100,00	100,00
2016	458 068	12 036	741 734	4 987	7 032	1 223 857	98,35	98,35
2017	715 367	20 618	1 424 409	4 340	7 361	2 172 095	174,55	177,48
2018	864 452	18 232	1 679 432	3 353	6 206	2 571 675	206,67	118,40
2019	1 006 525	15 608	2 020 840	2 158	5 261	3 050 392	245,14	118,61
2020	1 036 814	8 833	2 234 882	2 438	5 271	3 288 238	264,25	107,80
Общо:	4 575 345	89 110	8 823 341	24 485	38 338	13 550 619		
Средно-годишен дял:	33,77	0,66	65,11	0,18	0,28	100,00		

Източник: Комисия за финансов надзор, Годишни отчети 2015-2020 г.

Изчисленията са на автора по данни на застрахователите, представени в КФН.

щания и разностите за оценка и ограничаване на щетите, от друга, събраните нето премии и заделените резерви. По отношение на техническите резерви като важен фактор за застрахователно-техническия риск се прави изследване на българския застрахователен пазар за периода от 2015 до 2020 г. Резултатите от проведеното изследване са представени в таблица 1.

От изследването се вижда, че с най-голям дял в брутните технически резерви на българския застрахователен пазар са резервът за предстоящи плащания (висящи плащания), пренос-премиен резерв, резервът за неизтекли рискове и запасният фонд, съответно със средногодишен дял в размер на ок. 65%, 34%, 0,66% и 0,18%. Това са и основните резерви за гарантиране плащанията към застрахованите.

Изходна точка при определяне на застрахователно-техническия риск е достатъчността на премиите и заделените резерви: пренос-премиеният резерв и резервът за неизтекли рискове – за покриване на възможни бъдещи претенции след края на отчетния период по застрахователни договори, които продължават да са валидни в следващия/те отчетен/и период/и, както и резервът за предстоящи плащания – за покриване на предявени претенции и непредявени такива, но по известни застрахователни събития, за които плащанията ще са в следващ отчетен период.

Резервният (запасният) фонд се образува и в него тя трупа средства от застрахователната компания за допълнителен запас за покриване на неблагоприятните отклонения в развитието на риска, когато калкулираните премии и заделени резерви са недостатъчни. Неговата роля и размер са важни, тъй като застрахователните калкулации са за бъдещето или се калкулират премии за развитието на риска в бъдещ период.

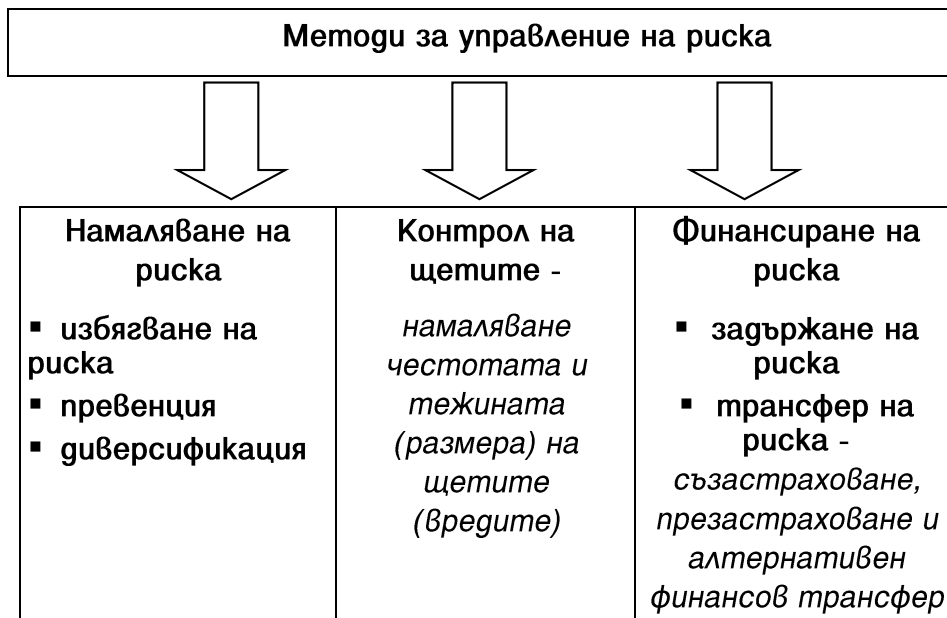
По отношение на резервите застрахователната компания може да образува и други резерви, одобрени от Комисията за финансов надзор или образувани по предписание на този регулаторен орган.

Не по-малко важни са и подписваческият риск, както и инвестиционният, и оперативният риск.

- **Подписвачески риск** е рискът от загуба на застрахователя във връзка със сключването на застрахователни и презастрахователни договори, в случай че не му достигнат средства – премии и резерви за покриване на настъпили вреди и свързаните с тях разности.
- **Инвестиционен риск** е рискът застрахователната компания да реализира загуби в резултат на промени, свързани с инфлация, валутни курсове, лихвени проценти, цени на ценни книжа и недвижимо имущество (пазарен риск), както и загуби от невъзстановени вземания по презастрахователни и съзастрахователни договори (кредитен риск), и загуби от липса на ликвидност (ликвиден риск).
- **Административно-стопански риск** е рискът разностите за провеждане на застрахователната дейност да превишават калкулираните добавки за разности.
- **Оперативен риск** е рискът от загуби в резултат на неадекватни вътрешни процеси, хора и системи или в резултат на външни събития (Doff, 2007, р. 73).
- **Управленски риск** е рискът от загуба във връзка с взето управленско решение. Рисковете изискват перманентно управление. Това се постига чрез приложение на управленски подходи, подходящи методи, средства за да се идентифицират, анализират, оценят, отстранят и ограничат.

Методи за управление на риска

За въздействие върху риска съществуват методи, които се наричат още форми,

Фигура 1. Методи за управление на риска

инструменти, средства или техника за управление на риска. Обособяват се няколко основни групи методи за управление на риска (фигура 1).

Намаляването на риска се третира като:

- избягване на възможните рискове;
- реализиране на превантивни мерки;
- диверсификация на риска;

Избягването на риска като метод има ограничено действие поради невъзможността да се избегнат всички рискове. По отношение на застрахователната компания случаите, в които избягването на риска по принцип е възможно, са по отношение на:

- даден вид застраховка/застраховане;
- покритието на даден вид риск/рискове;
- застраховането на даден обект/група обекти;
- застраховането на даден субект/група субекти;

Избягването на риска от застрахователя е възможно и желателно, но не трябва да бъде негова основна цел, тъй като предназ-

начението на застраховането е да поема отговорността за последиците от риска и да го управлява. В практиката приложение намира избягването на катастрофични рискове или ограничено предлагане при допълнителна презастрахователна защита (последващ трансфер на риска), избягване предлагането на застраховки, при които не могат да се образуват достатъчно големи или хомогенни застрахователни съвкупности на обекти и застраховани, при които проявлението на риска е лошо, избягването на риска при инвестиране във високорискови финансови инструменти.

Намаляването на риска в групата методи на управление на риска се оценява като много по-възможно отколкото неговото значимо или пълно избягване.

Превенцията и диверсификацията (разпръскването) като методи за управление на риска са добра алтернатива за неговото намаляване. Чрез превантивните мероприятия рискът може да бъде елиминиран и много по-често намален. Особено е

Управление на ресурси и разходи

препоръчително да се активизира превенцията при катастрофичните рискове, при рисковете със значим размер в портфейла, когато те не се избягват. Разпръскването на риска в застраховането като метод за управление на риска играе ролята за намаляване, стабилизиране и изравняване на риска. За диверсификация на риска се извеждат следните възможности:

- разширяване на видовете практикувани застраховки и техните подвидове и комбинации;
- разширяване обектите на застраховане;
- разширяване обхвата на покритите рискове;
- разширяване на териториалния обхват;
- излизане на нови пазари;
- участие на повече активни презастрахователи в презастрахователните програми на застрахователя.

Към групата методи за управление на риска контролът на щетите се определя като организиран процес за намаляване честотата и тежестта на щетите (вредите). При контрола на щетите важен момент е разкриването на причините за настъпването на щетите. Целта е да се намалят щетите, включително да се предотврати тяхното повтаряне, и да се благоприятства плащането на по-ниски застрахователни премии. Това създава добавена стойност за застрахованите и застрахователната компания.

Групата методи финансиране на риска е посредством:

- задържане на риска;
- трансфер на риска – съзастраховане, презастраховане и алтернативен финансов трансфер.

Под финансиране на риска се разбира финансиране на последиците от настъпване на риска. Финансирането на риска се реализира чрез задържане и прехвърляне (трансфер) на риска и в застраховането основно се осъществява чрез съзастраховане и презастраховане. Относно съза-

страховането и презастраховането е подходящо най-напред да се попълва капацитетът на националния пазар чрез съзастраховането и след това да се търси подкрепа от презастрахователния пазар.

С цел ефективното използване на презастраховането са важни изборът на подходящ водещ презастраховател или презастрахователен брокер и видът на презастрахователния договор съобразно портфейла и търсената защита от застрахователя. Оценява се и на някои пазари приложение намира алтернативният финансов трансфер за търсене на сигурност по отношение на катастрофичните рискове и пазарния риск.

Приложение на методите за управление на риска

Прехвърлянето на риска чрез презастраховане като метод за управление на риска се използва от всички застрахователни компании. Като най-ефективни се прилагат методите за прехвърляне на риска, както и методите избягване на риска, контрол върху щетите, намаляване на риска.

Относно практическата приложимост на методите за управление на риска, наред с прехвърлянето на риска, контролът върху щетите се очертава като важен и често използван метод. Застрахователните компании трябва да са внимателни с метода на контрол върху щетите във връзка с прилагането на надцененото влияние на субективния фактор, т.е. неоснователно влияние на застрахователя за регулиране на размера на изплатените обезщетения.

В таблица 2 е представен методологически подход за приложимост на методи за управление на риска по видове рискове.

Методите за управление на риска намират приложение на ниво компания, на ниво застрахователен продукт, съобразно същността и особеностите на продукта и характеристиката на застрахователната компания. Те трябва да се използват

Таблица 2. Методите за управление на риска по видове рискове

Застрахователно-технически риск	Подписвачески риск	Инвестиционен риск	Административно-стопански риск	Оперативен риск	Управленски риск
Ниво застрахователно гружество					
х	избягване	избягване	х	х	х
намаляване	намаляване	намаляване	намаляване	намаляване	намаляване
контрол	контрол	контрол	контрол	контрол	контрол
х	прехвърляне	прехвърляне	х	прехвърляне	х
Ниво застрахователно гружество и продукт					
х	избягване	х	избягване	избягване	х
намаляване	намаляване	х	намаляване	намаляване	намаляване
контрол	контрол	х	контрол	контрол	контрол
х	прехвърляне	х	х	х	х

Източник: Комисия за финансов надзор, Годишни отчети 2015-2020 г.

Изчисленията са на автора по данни на застрахователите, представени в КФН.

комплексно и интегрирано. Интегрирано прилагане на методите за управление е възможно за определени рискове и няколко продукти чрез презастраховането.

Заключение

В условията на неопределеност, мащабност, комплексност и динамика във функционирането на икономиката остава актуален въпросът за управлението на риска, както и в частност за застрахователната компания. Управлението на риска е непрекъснат и развиващ се процес, неделима част от стратегията на компанията и нейното имплементиране. Управлението на компанията е необходимо да трансформира стратегическите цели в конкретни технически и оперативни задачи. Приложението на методите за управление на риска следва да е предмет на системно наблюдение, анализ и управление от компанията.

Добрият резултат от управлението

на риска е гарантиран при ясна политика за тяхното прилагане и връзка между конкретните рискове и методи, част от програмата за управление.

В резултат на представения методологически подход за практическото прилагане на методите за управление на риска се потвърждава водещата теза в статията, че методите за управление на риска имат приложение в застрахователните компании и трябва да се използват комплексно и интегрирано.

Цитирани източници:

Комисия за финансов надзор. *Годишни отчети 2015-2020 г.* (Komisia za finansov nadzor. *Godishni otcheti 2015-2020 g.*)

Doff, R., 2007. Risk management for Insurers – Risk control, Economic Capital and Solvency II. Risk books, London, p. 73.